

7. Статистичний бюлетень «Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень–грудень 2012 року» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
8. Тертична Л.І. Мотиваційні механізми як складова інноваційної діяльності підприємств в умовах глобалізації. [Електронний ресурс] / Л.І. Тертична. - Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_gum/Traeiv/2008/78.pdf.
9. Управление персоналом организации: Учебник. Под ред. А.Я. Кибанова,— 4-е изд., доп. и перераб. — М.: ИНФРА-М,2010. — 695 с. — (Высшее образование).

Л.М. Фільштейн, Т.А. Немченко

Кіровоградський національний технічний університет

Особливості стимулювання праці на підприємствах машинобудування України.

Метою статті є теоретичне вивчення процесу формування ефективного механізму стимулювання праці в сучасних умовах та обґрунтування необхідності розробки практичних рекомендацій, які стосуються його впровадження в діяльність машинобудівних підприємств України.

Відповідно до поставленої мети, в статті висвітлено актуальні проблеми розвитку трудового потенціалу підприємств машинобудування, обґрунтована необхідність посилення мотиваційних чинників впливу на розвиток трудового потенціалу цієї галузі, підвищення продуктивності праці та якості продукції, досліджено питання щодо формування ефективного механізму стимулювання праці трудового потенціалу в сучасних умовах, визначені фактори, які впливають на трудову активність персоналу, проаналізовано стан стимулювання праці трудового потенціалу підприємств машинобудування України, а також підкреслено важливість відмінностей у сприйнятті основних мотиваторів різними віковими групами працівників.

Проведене дослідження дало змогу визначити основні напрями вирішення зазначених питань як на державному та галузевому рівнях, так і рівні підприємств.

трудоий потенціал, стимулювання праці, машинобудування, матеріальне стимулювання, заробітна плата

Одержано 05.05.14

УДК 338.242.4

В.Ф. Гамалій, проф., д-р фіз.-мат. наук

Кіровоградський національний технічний університет

О.М. Кошик, ст.наук. співр., канд.екон. наук

ДУ «Інститут економіки та прогнозування» НАН України, м.Київ

Н.І. Легінькова, доц., канд. екон. наук

Кіровоградська льотна академія Національного авіаційного університету

Фінансові засади соціальної відповідальності підприємств

У статті проаналізовані фінансові засади соціальної відповідальності підприємств в трансформаційний період переходу від централізованої планової економіки до ринкової, а також на сучасному етапі. Виявлений зв'язок соціальної відповідальності бізнесу з результатами фінансової діяльності українських підприємств, а також можливості використання зарубіжного досвіду в українських реаліях.

соціальна відповідальність бізнесу, ринковий трансформаційний процес, приватно – державне партнерство, корпоративна соціальна відповідальність

© В.Ф. Гамалій, О.М. Кошик, Н.І. Легінькова,2014

В.Ф. Гамалий, проф., д-р экон. наук

Кировоградский национальный технический университет

О.Н. Кошик, ст. наук. сотр., канд. экон. наук

ГО «Институт экономики и прогнозирования» НАН Украины, г. Киев

Н. И. Легинычева, доц., канд. экон. наук

Кировоградская летняя академия Национального авиационного университета

Финансовые основы социальной ответственности предприятий

В статье проанализированы финансовые основы социальной ответственности предприятий в трансформационный период перехода от централизованной плановой экономики к рыночной, а также на современном этапе. Определена связь социальной ответственности бизнеса с результатами финансовой деятельности украинских предприятий, а также возможности использования зарубежного опыта в украинских реалиях.

социальная ответственность бизнеса, рыночный трансформационный процесс, частно-государственное партнерство, корпоративная социальная ответственность

Постановка проблеми. Глибока криза української економіки в трансформаційний період переходу від планової до ринкової (який в повному обсязі ще не завершений), супроводжувався болісним демонтажем системи державної соціальної підтримки, перш за все, на мікрорівні. Зокрема, цей процес активно здійснювався в ключовій галузі української економіки – промисловості.

В період ринкових перетворень української економіки превалював підхід (який, до речі, активно пропагувався багатьма західними експертами – радниками, які працювали в Україні), згідно з яким ця інфраструктура та соціальні функції розглядалися виключно як тягар для здійснення ефективної діяльності підприємств, фактор, який негативно впливає на їх фінансові результати.

Це стало теоретичним підґрунтям для здійснення масштабної передачі соціальних об'єктів у комунальну власність або їх приватизації, згорання соціальних програм промислових підприємств. Фактично майже аксіоматичним було уявлення про те, що їх соціальні функції суперечать ефективній діяльності, зокрема, негативно впливають на фінансові показники, рентабельність та прибуток.

В останні десятиліття, особливо в розвинених країнах, широкого поширення набули концепції соціальної відповідальності бізнесу (СВБ), більшість прихильників яких вважає розвиток соціальних функцій підприємств однією з головних умов та чинників покращення їх фінансового стану, забезпечення фінансової стійкості, сталого економічного розвитку. У відповідності з цими концепціями, пропонуються та здійснюються заходи державної підтримки реалізації програм СВБ, в тому числі з використанням фінансових важелів, зокрема, чисельних податкових пільг, використання інструментів державного замовлення, приватно – державного партнерства.

Проте особливості ринкового трансформаційного процесу в Україні призвели до того, що українська економіка деякий час знаходилася поза рамками цього загальносвітового процесу. І однією з основних перешкод для розвитку соціальної відповідальності підприємств в Україні за останні десятиліття є неналежне виконання державою своїх функцій по створенню сприятливого інституційно – регуляторного середовища для їх нормального функціонування.

Зрозуміло, що в ситуації, коли ВВП України в 2012 р. складав приблизно 69% від рівня 1990 р., зберегти колишній рівень видатків соціального характеру, в тому числі на мікроекономічному рівні, було неможливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливо інтенсивно нівелювання соціальних функцій промислових підприємств відбувалося після 2000 р., коли в активну фазу увійшов процес великої приватизації. Проте з метою попередження соціальних

конфліктів поступова відмова від розвитку соціальної діяльності на рівні підприємств в останнє десятиліття частково була компенсована збільшенням питомої ваги соціальних видатків Державного бюджету, збільшенням частки ВВП, що перерозподіляється через Зведений бюджет країни. Загальний перерозподіл ВВП через Держбюджет, місцеві бюджети та Пенсійний фонд в Україні, який зараз перевищує 50% ВВП – це показник, притаманний лише найбільш розвиненим європейським країнам.

В свою чергу, надмірний перерозподіл ВВП був пов'язаний з надмірним податковим тиском на підприємства та гіпертрофованим розвитком бюрократичних функцій, надмірним державним регуляторним втручанням в їх діяльність, що також призвело до посилення корупції, за показниками якої Україна займає одне з провідних місць в світі. Згідно з дослідженням Transparency International, найбільш авторитетної організації, яка вивчає прояви корупції в країнах світу, в 2013 р., Україна посіла 144 місце серед 177 держав, охоплених дослідженням. (1 місце відповідає найнижчому рівню корупції).

Всі ці фактори негативно впливають на результати фінансової діяльності українських підприємств, і, відповідно, звужують фінансову базу забезпечення СВБ. Репрезентативне соціологічне дослідження, проведене у 2009 р. Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) серед приватних підприємців України, показало, що вони оцінюють втрати прибутку внаслідок неадекватної регуляторної політики держави в середньому на рівні 20% [1].

Негативний вплив регуляторної політики на економіку України проявляється, перш за все, в існуванні колосального тіньового сектору, коли поза межами правового поля створюється більше третини ВВП. В умовах фінансово-економічної кризи цей процес прискорився. Альтернативні експертні оцінки обсягу тіньової економіки – 50% і більше.

Ці показники фактично характеризують вкрай низьку якість державної регуляторної політики та масштаби ухиляння підприємств від її руйнівного впливу, яке, серед іншого, знаходить прояв в масовому приховуванні доходів та прибутків підприємств від оподаткування.

Причому Україна не просто відстає від розвинених та абсолютної більшості постсоціалістичних та пострадянських країн в плані створення сприятливих умов для ведення бізнесу, вона в даному відношенні є одним з світових аутсайдерів.

Зокрема, країна знаходиться на одному з останніх місць в світі з умов оподаткування, реєстрації прав власності, отриманню дозволів на будівництво, захисту інвесторів, по умовам здійснення зовнішньоекономічної діяльності тощо. І ситуація має тенденцію до погіршення.

Так, відповідно до найбільш авторитетного рейтингу Світового Банку «Doing Business 2011» (легкість ведення бізнесу), в 2010 р. Україна займала 145-у позицію серед 183 країн світу, в той час як у 2009 р. – 142, тобто за рік втратила 3 позиції. При цьому за показником сприятливості умов оподаткування вона мала один з найгірших в світі результатів – 181 місце. Ще один авторитетний в світі рейтинг – індекс економічної свободи Heritage Foundation – погіршується з 2006 р. У 2010 р. Україна посіла згідно з ним 162 місце, що більш ніж на 10 п.п. гірше результату 2005 р. [2].

Слід підкреслити, що несприятливість умов оподаткування в Україні зумовлюється не тільки його надмірним рівнем, але й постійною зміною податкових норм. Це значно ускладнює для підприємств планування будь – яких довгострокових проектів, до числа яких відносяться й програми СВБ.

Єдиної чітко визначеної дефініції для визначення поняття СВБ (social responsibility in business) в світі та в Україні не має. Зокрема, одночасно широко

використовуються терміни Корпоративна соціальна відповідальність (КСВ, (corporate social responsibility)), Корпоративне громадянство (the civil corporation), Соціальна відповідальність підприємств або Соціально відповідальна поведінка підприємств (СВП, СВПП в Україні та Росії) тощо.

Оскільки соціальна відповідальність підприємств як в світі, так і в Україні зараз пов'язується переважно з діяльністю великого бізнесу, який має форму акціонерних компаній, найбільш вживаним терміном є КСВ. Проте такий підхід, на нашу думку, не можна визнати цілком обґрунтованим, соціально відповідальними можуть бути й підприємства не корпоративного сектору економіки. Далі переважно використовується термін «соціальна відповідальність бізнесу» (СВБ).

В найпростіших формах розвитку філантропії, меценатства, соціальної підтримки найманих працівників проблема соціально відповідальної поведінки підприємств була поставлена ще в роботах Р.Оуена [3], Дж. Стюарта Міля [4, с. 98-102], І.Бентама [5, с. 374-380], чисельних представників марксистської теорії. Проте, як глобальний процес забезпечення принципово нових підходів до здійснення соціальної політики підприємств, яка не тільки вимагає суворого виконання норм законодавства, але й виходить за межі їх основної діяльності та визнаного законодавством мінімуму соціальних зобов'язань, вона починає швидко розвиватися лише в 60–90-ті роки минулого століття.

Термінологічне розмаїття, велика кількість визначень впливають з множинності концепцій та моделей СВБ.

Серед сучасних найбільш відомих прихильників цього підходу – Д. Хендерсон та Р.Райх, які вважають, що соціально відповідальна активність корпорацій не має необхідного фінансово – економічного підґрунтя, підміняє собою діяльність створених саме з метою виконання соціальних функцій урядових та недержавних організацій. Якщо компанія не уникає оподаткування, забезпечує прийнятний рівень оплати праці найманих робітників, виконує вимоги законодавства з безпеки праці та захисту оточуючого середовища, то така компанія здійснює сумлінну ділову практику, отже, є соціально відповідальною. Єдина відповідальність бізнесу полягає в максимізації прибутку для акціонерів компанії.

Фактично такий підхід можна охарактеризувати не як концепцію соціальної відповідальності бізнесу, а як теоретичне заперечення самого існування такої відповідальності.

На противагу цим підходам були висунуті концепції, згідно з якими корпорації повинні вносити значний внесок в соціальний розвиток суспільства.

Саме вони поступово почали домінувати в останні десятиліття минулого століття та в поточному десятилітті. Причому аналіз еволюції концепцій СВБ, які отримали розвиток в цей період, свідчить про досить очевидну тенденцію посилення економічної та фінансової мотивації соціальної відповідальності на противагу філантропічним, благодійним аспектам, що були головними в попередній період (зокрема, в працях К. Девиса, Р. Бломстрома [6], Г. Боуена [7]) СВБ розглядалася, перш за все, з точки зору етичного обґрунтування соціально відповідальної поведінки компаній).

Так, «Міжнародний форум лідерів бізнесу» (IBLF) розуміє СВБ як сприяння відповідальній діловій практиці, яка дає вигоду бізнесу та суспільству й допомагає досягти соціального, економічного та екологічно сталого розвитку [8].

Фінансово-економічна складова домінує й в «концепції обов'язків», висунутій А. Керолом. Згідно з нею, корпорація повинна отримувати достатній прибуток,

дотримуватися вимог законодавства, створювати нові робочі місця, заохочувати інновації, вести діяльність, корисну для суспільства [9].

П.Дракер узагальнив та обґрунтував ідею сумісності забезпечення прибутковості та соціальної відповідальності корпорацій. На тісний зв'язок соціальної відповідальності та результатів діяльності компаній в сучасних умовах вказує і класик теорії менеджменту М.Портер: «Корпорації повинні інвестувати в соціальну відповідальність, що розглядається як частина їх бізнес – стратегії, скерованої на укріплення конкурентних позицій» [10].

Таким чином, зараз СВБ переважно розцінюється не тільки як одна з форм здійснення соціальної політики, але й як важливий фактор підвищення конкурентоздатності, ефективності та покращення фінансового стану підприємств.

В пострадянських країнах вивчення проблеми забезпечення соціальної відповідальності підприємств в її сучасному розумінні та як окремого, самостійного напрямку досліджень розпочалося лише в поточному десятилітті, але вже набуло достатнього розвитку.

Зокрема, в Україні ця тематика знайшла відображення в працях М.Бутка, В.Воробєя, Л.Верховодової, А.Колота, Р.Колишка, О.Лазаренко, М.Мурашко, С.Мельника, О.Пасхавера, М.Стародубської, та ін., в Росії – А.Авадаєвої, Є.Гонтмахера, В. Вязового, Є. Гонтар, Л.Данилової, О.Данилової, Т.Зантарая, А.Колесникова, та ін.

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення основних аспектів та шляхів реалізації соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) як діяльності підприємств по виконанню вимог законодавства, у поєднанні з їх ініціативною, добровільною, прозорою діяльністю по реалізації соціальних програм підприємств, яка сприяє покращенню їх фінансового стану та розвитку всього суспільства в соціальній, економічній та екологічній сферах.

Виклад основного матеріалу. В цілому, вітчизняні та російські автори орієнтовані при визначенні СВБ на використання понятійного апарату, що був запропонований іноземними дослідниками та міжнародними організаціями, які велику увагу приділяють аналізу та розвитку СВБ (ООН, ПРООН, Єврокомісія, Європарламент, Міжнародна організація праці тощо).

Ключовий зміст поняття соціальної відповідальності бізнесу (СВБ), можна, на нашу думку, розглядати на трьох рівнях. «Базовий» рівень передбачає сумлінне виконання підприємствами визначених законом зобов'язань перед суспільством і державою (податки, законодавство про працю, якість продукції, екологія тощо).

«Корпоративний» рівень – надання пакету соціальних послуг та пільг (професійна підготовка, соціальні послуги, пенсійне та житлове забезпечення, удосконалення охорони праці і здоров'я та інші).

«Вищий рівень» – програми і напрямки діяльності, що виходять за рамки окремої корпорації (об'єктами виступають території або категорії населення; здійснення благодійних програм; інвестиційні вкладення в транспортну й соціальну інфраструктуру території тощо).

Очевидно, що зміна концепцій СВБ в напрямку економічної вмотивованості її впровадження не відбулася б, якщо не було реального позитивного впливу посилення соціальних функцій підприємств на їх фінансовий стан. Можна виділити такі основні фактори цього впливу:

- стимулювання персоналу до максимально ефективної праці внаслідок підвищення їх зацікавленості в кінцевих результатах роботи компаній, збільшення людського потенціалу;

- підвищення конкурентоспроможності компаній на ринку праці, можливості залучення найбільш кваліфікованих працівників;
- зменшення фінансових втрат компаній внаслідок створення умов для попередження виробничих конфліктів;
- покращення іміджу компанії в очах споживачів, постачальників та влади, а також вартості її брендів, що має особливе значення в умовах збільшення ролі нематеріальних активів компаній, яке фіксується в світі в останні десятиліття;
- підвищення інвестиційної привабливості компаній внаслідок забезпечення їх більш прозорою економічною діяльністю в рамках реалізації програм СВБ (це певною мірою позитивно впливає на залучення коштів шляхом емісії цінних паперів, при здійсненні IPO);
- дотримання стандартів СВБ враховується деякими рейтинговими агентствами при визначенні рейтингів компаній, які певним чином впливають на фінансові результати їх діяльності;
- оскільки реалізація окремими компаніями програм СВБ сприяє вирішенню суспільних проблем (зайнятість, екологія, медичне обслуговування, житлове забезпечення, освіта тощо), в багатьох країнах такі компанії отримують різного роду преференції, в тому числі фінансового характеру (зокрема, податкові пільги).

І, хоча деякі науковці та представники бізнесу досі заперечують існування позитивного впливу соціальної відповідальності на фінансовий стан підприємств, воно підтверджене чисельними дослідженнями в різних країнах світу за тривалий час.

Так, у 1999 р. в ході обстеження 500 найбільших корпорацій США групою індексу Доу-Джонса було з'ясовано, що ті з них, які в своїй діяльності були орієнтовані на соціальні, екологічні та етичні пріоритети, мали кращі економічні показники, ніж інші.

Парадигма СВБ увійшла в політику ЄС в 2000 р., коли в Лісабоні Європейська Рада закликала компанії звернутися до їх розуміння соціальної відповідальності, щоб одержати «найбільш конкурентну і динамічну, засновану на знаннях, економіку». Загальноєвропейське обговорення цієї теми розпочалося з оприлюднення Європейською Комісією Зеленої книги «Просування європейського підходу до соціальної відповідальності бізнесу» в 2001 р., а також її продовження – «Білої книги» (2003 р.) присвячених проблемі СВБ на території ЄС. У квітні 2003 р. Європейський парламент прийняв Резолюцію щодо корпоративної соціальної відповідальності (CSR): «Внесок корпоративної соціальної відповідальності у сталий розвиток».

Однією з причин того, що бізнес зберіг орієнтацію на здійснення соціальних програм, може бути борговий характер сучасної кризи. На думку Поля де Грова, професора Лейденського університету (Нідерланди), експерта Центра європейських політичних досліджень, з початку фінансової кризи світову економіку все більше охоплює так звана дефляція боргу (debt deflation), механізм якої описав відомий англійський економіст І. Фішер.

Сутність дефляції боргу полягає в тому, що домогосподарства і підприємства, перевантажені надмірним боргом, змушені масово продавати активи, які внаслідок цього стрімко знецінюються. А це створює ще більші проблеми з платоспроможністю, провокує «ланцюгову реакцію» неплатежів.

Підприємства звільняють працівників або знижують заробітну платню. В результаті дедалі більша кількість їх виявляється нездатною сплачувати борги. Проблема в тому, що рівень заборгованості – задана номінальна змінна, яку споживач повинен сплачувати незважаючи на те, як зменшилися його доходи, заробітні плати, чи має він роботу.

Є одна жорстка змінна (розмір боргу) і багато гнучких змінних - розмір активів, доходів, зарплати, зайнятість. Чим гнучкіші ці змінні, тим вища дефляція боргу. Тому вона найбільш негативний вплив спричиняє на країни, в яких у роботодавців більші можливості щодо звільнення робітників, зменшення їх зарплат.

Зміна уявлень про сутність СВБ і, зокрема, виявлення її тісного зв'язку з фінансовими результатами діяльності компаній, забезпеченням їх сталого економічного розвитку повинна мати об'єктивну основу. На думку більшості дослідників феномену СВБ, нею є принципова зміна ролі людського капіталу у відтворювальному процесі, яка відбулася в світі в останні десятиліття, посилення його ролі в порівнянні з роллю інших факторів виробництва. В свою чергу, це зумовлене технологічно – інноваційними факторами виробництва. Зміна технологічних укладів призводить до зростання вимог до людського капіталу, а тому й до соціальних умов його відтворення на макро- і мікрорівні.

Як зазначає О.В. Данилова, «науково-технічний прогрес і швидке оновлення знань, які лежать в основі інформації про нові, більш сучасні і продуктивні технології, призводять до інтелектуалізації виробництва і вимагають збільшення витрат суспільства на підготовку висококваліфікованої робочої сили. Бізнес вимушений прийняти на себе значну частину цих витрат, оскільки його власний розвиток знаходиться в прямому зв'язку від якості та інноваційних можливостей людського капіталу». І далі: «Інтелектуалізація людського капіталу призвела до появи абсолютно нових форм соціально-трудова відносин між найманим робітником та підприємцем: власник інтелектуального капіталу, навіть працюючи за наймом, є вже не стільки виконавцем, скільки партнером по бізнесу – часто має в ньому долю і приймає участь в його управлінні. Принципово інше положення найманих робітників по відношенню до власників матеріальних факторів виробництва є об'єктивною причиною поширення соціальної відповідальності бізнесу...» [11].

Причому, в умовах масового поширення автоматизації та комп'ютеризації виробництва, різкого зменшення ролі фізичної праці в цей процес «втягується» все більша кількість рядових робітників, так званих «синіх комірців», характер праці яких все більше наближується до виконання інженерних функцій.

З точки зору забезпечення ефективного інноваційного розвитку, ситуація в Україні в останні два десятиліття є досить суперечливою.

З одного боку, можна казати про втрату значної частини наукового та технологічного потенціалу країни, критичне зниження інноваційної активності підприємств в пострадянський період. Якщо наприкінці 80-х років минулого століття питома вага підприємств, що розробляли і впроваджували нову продукцію, виробничі процеси або удосконалювали їх, у промисловості колишнього СРСР становила 60-70%, то в першій половині 90-х років цей показник знизився більш ніж утричі.

Реалізація в Україні ефективної інноваційно-технологічної політики є однією з основних умов поширення практики використання програм СВБ в Україні. Але обов'язковою умовою цього є застосування системи обґрунтованих фінансових пільг, преференцій, як це робиться в інших країнах. Потрібно враховувати той беззаперечний факт, що світова практика доводить – за певних умов податкові пільги можуть бути економічно обґрунтованими і доцільними. Такий підхід поділяється й багатьма вітчизняними дослідниками.

Як вже було зазначено, підвищення ролі людського капіталу в виробничих процесах вимагає активного залучення працівників в процеси управління господарською діяльністю та зміни їх ролі у відношеннях власності на рівні підприємств. Серйозною перешкодою для розвитку СВБ є особливості цієї системи

відносин власності та взаємодії між бізнесом та найманими працівниками, яка виникла в Україні внаслідок проведеної приватизації.

Використання сертифікатної форми приватизації, а також досить значне поширення т.зв. «оренди з викупом» створювали об'єктивні можливості для поширення таких форм кооперації капіталу та праці, які б забезпечили максимальну участь робітників як у власності підприємства, так і в його управлінні, що є передумовою нівелювання протиріч між нарощуванням прибутку та досягненням соціальних цілей.

В Україні практично відсутні достатні правові умови для використання такої широко поширеної у розвинених капіталістичних країнах форми організації власності та господарства, як участь робітників в акціонерному капіталі, яка в силу своєї інституційної суті дозволяє досить повно реалізувати принципи СВП на рівні внутрішніх відносин у компанії.

Хоча внаслідок проведення сертифікатної приватизації в Україні був створений багатомільйонний прошарок власників акцій приватизованих компаній (до 17 млн. осіб), проте, кінець кінцем, відбувся процес максимальної концентрації власності в руках обмеженої кількості найкрупніших акціонерів, що фактично звело нанівець можливість розвитку будь-яких форм робітничої власності.

В той же час, в умовах сучасної глобальної фінансової кризи в світі знову посилюється інтерес до використання системи участі працівників компаній в акціонерному капіталі.

Типовим прикладом цього є використання гігантською американською медіа компанією «Tribune Co» системи ESOP з метою запобігти банкрутству в умовах, коли її борги сягнули 8,6 млрд дол. На початку кризи акції компанії були розподілені між співробітниками, що не тільки підвищило їх мотивації до покращення стану компанії, але значно унеможливило кредиторам отримання контролю над компанією.

В Україні існують також вкрай несприятливі умови для розвитку такої традиційної в світі форми реалізації соціально відповідальної діяльності, що виходить за рамки окремої корпорації («вищий рівень»), як благодійна.

Між тим, хоча СБВ вже давно не ототожнюється з благодійною діяльністю, остання продовжує виконувати вкрай важливу роль в більшості країн, і активно підтримується державою, зокрема, шляхом надання податкових пільг.

В Україні сама потенційна можливість зловживань призвела до того, що були створені умови оподаткування благодійної діяльності, які фактично унеможливають її широке поширення на рівні окремих підприємств. Зокрема, податкове законодавство України, яке діяло до прийняття Податкового кодексу, встановлювало для підприємств – донорів податкові пільги в розмірі не менше 2% і не більше 5% прибутку за попередній фінансовий рік. Крім того, самі одержувачі благодійної допомоги повинні сплачувати 15% прибуткового податку з сум цієї допомоги.

Проте жодна країна ЄС не встановлює мінімального відсотку доходу або прибутку, пожертва якого на благодійну діяльність дає корпоративним донорам право на податкові пільги. Така норма змушувала великі компанії штучно завищувати розмір пожертв в інтересах покращення власної фінансової звітності, а не в інтересах одержувачів допомоги. Явно заниженим, виходячи з європейських норм, був і загальний розмір пільги.

В прийнятому Податкового кодексі мінімальний поріг на благодійні пожертви не менше 2% річного прибутку підприємств, щоб ці пожертви могли включатися до валових витрат підприємств, був скасований. Але при цьому затверджена норма про зменшення загального розміру пільги з 5% до 4% прибутку минулого року, яка ще більше обмежує можливості здійснення благодійної діяльності підприємствами.

В той же час, навіть в умовах продовження світової фінансової кризи і великих бюджетних дефіцитів у країнах Східної Європи, підприємства мають можливість жертвувати на благодійні цілі від 10% свого оподаткованого прибутку у Польщі до 65% у Болгарії. В Казахстані та Вірменії вперше надали податкові стимули підприємствам-благодійникам саме під час світової фінансової кризи, як один з антикризових заходів. Він дозволяє дещо знизити бюджетні видатки соціальної спрямованості, що має велике значення в умовах виходу з економіки з кризи. Тому зняття штучних податкових обмежень на здійснення благодійної діяльності в Україні є вкрай актуальним.

Висновки. Приведення регуляторної політики до стандартів, які притаманні країнам зі сприятливими умовами ведення бізнесу, є важливою умовою покращення фінансового стану українських підприємств, в тому числі промислових. Що, в свою чергу, створює економічну основу для розвитку їх соціальних функцій. З іншого боку, цей розвиток може сприяти перенесенню значної частини соціальних витрат з макро- на мікрорівень, як це відбувається в країнах, які активно запроваджують СВБ.

Викладене вище дозволяє зробити висновок, що розвиток соціальних функцій на рівні окремих підприємств, посилення їх соціальної відповідальності відповідає тенденціям, притаманним сучасним розвиненим країнам. Його можна розглядати як один з важливих напрямків покращення фінансового стану промислових підприємств України.

Список літератури

1. Криза чи держава – хто перешкоджає більше? [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://franchising.ua/vlasniy-biznes/576/kriza-derjava-hto-pereshkodjae-bilshhe/>.
2. Doing Business 2011 report [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://doingbusiness.org/rankings>.
3. Оуэн Р. Избранные сочинения в двух томах / Р. Оуэн. – М.-Л.: Изд-во Академии наук СССР, 1950. – 768 с.
4. Милль Дж. Ст. Основы политической экономии: в 3-х т. / Дж. Ст. Милль ; пер. с англ. – М. : Прогресс, 1980. – Т. 3. – 447 с.
5. История политических учений. / Под ред. С. Ф. Кекекьяна и Г. И. Федькина. - М.: Госюриздат, 1955. – 772 с.
6. Davis K. Five Proportions for Social Responsibility / K. Davis, R.L. Blomstrom // *Busyness Horizons*. – 1975. – June.– P. 19-24.
7. Bowen H.R. Social Responsibilities of the Businessman / H.R. Bowen. – New York: Harper&Row, 1953. – 362 p.
8. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://brc.undp.org.ua/img/publications/ua_wdp_src_csr05.pdf.
9. Blue Ribbon Analytical & Advisory Centre. Соціальна відповідальність бізнесу: розуміння та впровадження. – 11 с.
10. Porter M. 2003. CSR – A Religion with too many priests? European Business Forum / M.Porter [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.ebfonline.com>.
11. Фінансово - кредитні методи державного регулювання економіки: Монографія / За ред. д-ра екон. наук А.І.Даниленка. – К.: Ін-т економіки НАНУ, 2003. – С. 149.

Volodymir Gamaliy

Kirovograd National Technical University, Kirovograd, Ukraine

Oleksandr Koshik

"Institute of Economics and Forecasting" of NAS of Ukraine, Kiev, Ukraine

Nina Leginkova

Kirovograd Flight Academy of the National Aviation University, Kirovograd, Ukraine

Financial fundamentals of corporate social responsibility

The article should analyze the situation when the state regulatory policy actually hampers the development of enterprises, leading to significant losses in carrying out even the simplest of transactions. It negatively affects the financial performance, including the income. We need to consider ways in which companies can implement socially responsible activities only if for this they have appropriate financial

resources. Therefore, the absence of favorable for business development of regulatory policy is one of the factors inhibiting social responsibility of Ukrainian enterprises.

The article analyzes the financial framework of corporate social responsibility in the transformation period of transition from a centrally planned to a market economy, as well as at the present stage. Connection of the social responsibility of business with the financial activity of Ukrainian enterprises is defined, as well as the possibility of using foreign experience in the Ukrainian realities.

It is obvious that the change of concepts of CSR towards the economic motivation for its implementation would not take place if there was no real positive impact of strengthening the social functions of companies on their financial situation.

We can distinguish the following main factors of influence: stimulation of personnel to maximize their labor due to increasing the interest in the outcome of companies, increasing human potential; advancing the competitiveness of companies in the labor market, the possibility of attracting the most qualified employees; reduction of financial losses due to companies creating the conditions to prevent industrial action; improving the company's image in the eyes of customers, suppliers and authorities, as well as the value of its brands, that has particular importance in terms of the growing role of intangible assets of companies that is recorded in the world last decade; increasing the investment attractiveness due to making them more transparent economic activities in the framework of CSR (it has a partly positive impact on raising funds by issuing of securities in the implementation of IPO); CSR standards take into account some of the rating agencies in determining the rankings of companies that in some way affect the financial results of their activity.

The foregoing allows us to conclude that the development of the social functions at the level of individual enterprises, the enhancing of their social responsibility corresponds the tendencies inherent in the developed countries. It can be considered as one of the important directions of improving the financial situation of industrial enterprises in Ukraine.

social responsibility of business, the market transformation process, public-private partnerships, corporate social responsibility

Одержано 14.05.14

УДК 331.101.027

С.Р. Пасєка, доц., д-р екон. наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Теоретико-методичні підходи оцінки розвитку соціально-трудового потенціалу: регіональний аспект

У статті запропоновано методику оцінки розвитку соціально-трудового потенціалу регіону з урахуванням наявної статистичної інформації, що відображає закономірності розвитку його компонент. Здійснено розрахунок та аналіз часткових та інтегрального індексів розвитку соціально-трудового потенціалу областей України з простеженням тенденцій їх зміни протягом останніх 10-ти років та зміщення рейтингових позицій. Проведено кластеризацію областей України за показником інтегрального індексу розвитку соціально-трудового потенціалу, що дала змогу виявити регіони з подібними проблемними та перспективними явищами і процесами.

соціально-трудова потенція, методика, регіон, інтегральний індекс оцінки розвитку соціально-трудова потенція, частковий індекс оцінки розвитку соціально-трудова потенція

С.Р. Пасєка, доц., д-р екон. наук

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Теоретико-методические подходы оценки развития социально-трудова потенція: региональный аспект

© С.Р. Пасєка, 2014